

KRONIKA

FRANC LAINŠČEK-FERI,
PERONARJI

Književnost

Razmišljanje ob »romančku*« leta 1959 rojenega Franca Lainščka-Ferija je zaradi narave obravnavanega dela postavljeno v izjemno težaven, če že ne kar nerešljiv položaj. Od tako imenovane »literarne kritike«, kamor naj bi sodili tudi tovrstni zapisi, pričakujemo, da bo o knjigah izrekala tudi svojo vrednostno sodbo; in kritika, ki si želi biti objektivna, pri razsojanju o kvaliteti ne bo izhajala iz vnaprej zamišljenih idealov o polnokrvnem književnem delu, temveč bo poizkušala presojati uspešnost avtorjeve pisave glede na že znana dela s podobnimi ali celo enakimi literarnimi interesi — trudila se bo, da kritikovo osebno nagnjenje npr. k tragediji ne bo povzročilo že aprioristično negativne ocene vsakršni komediji ali obratno.

V takem (resda precej idealiziranem) kritičkem postopku pa se pri Peronarijih zaplete iz preprostega razloga, ker je videti, da gre za prvo tovrstno delo v slovenski literaturi. Avtor je v Književnih listih označil svoj »romanček« kot »prozo v kavbojkah«, po zgledu hrvaškega žanrskega romanopisja; in če upoštevamo dognanja iz »Proze u trapericama« Aleksandra Flakerja, je mogoče tej oznaki v marsičem pritrditi. Druga možna opredelitev Peronarjev bi bila, da gre preprosto za križanje kriminalnega in humorističnega romana, cepljenega v ljubljansko boemsko življenje, vendar se humorstno ob branju Peronarjev izkaže le kot pripovedno sredstvo in ne kot namen, vnašanje kriminalne motivike pa je očitno funkcionalno zgolj v službi

konstrukcije pripovedi. Peronarjev nikakor ni mogoče zvesti na monolitno žanrsko pisavo; značilnosti posameznih žanrov se prepletajo in sestavljajo samosvojo literarno govornico. In ne nazadnje nam ob branju Peronarjev prihaja na misel, da jih lahko imamo za sodoben pikareskni roman; seveda pa interpretacija te trditve presega možnosti pričujočega zapisa.

Ne glede na to, kako bi Peronarje opredeljevali, se izkazuje, da sorodnih predhodnikov v slovenski literaturi pravzaprav nimajo: po svoji tendenčnosti (»zabavnosti«) bi jih bilo mogoče sicer primerjati z marsikaterim slovenskim literarnim delom, nazadnje s Švabičevimi Ljubavnimi povestmi, vendar bi z reduciranjem na enoplastno zabavnost knjige naredili krivico; po motivnotematski plati pa so Peronarji očitno še najbližji nekaterim prozam Mateta Dolenca ali zgodnejšim delom Toma Rebolja; to velja seveda predvsem za popisovanje boemskega kavarniškega življenja in vključevanje likov »lumpenumetnikov«, pa tudi za nekatera erotična razmerja v knjigi, vendar je obravnava te tematike pri Lainščku diametralno nasprotna: svojo relativno preprosto in klišejsko zgodbo (podeželan pride študirat v Ljubljano, kjer pa ga posrka vase ritem nočnega življenja, popivanje, zabav, žensk in postranskih zaslužkov, vse do nemoralično tragičnega konca) razvija ob primerni ironični distanci, ki ga tudi ob najbolj občutljivih pasusih rešuje zdrsevanja v patos ali prenašanje verizma. Prav ta nenehna (samo)-ironija daje knjigi potreben sok tudi tedaj, ko so liki oz. dogajanja tipizirana do že znanega in v drugačni (veristični) varianti izrabljenega.

Zanimivo je razmerje med pripovedovalcem in pripovedjo: pripovedova-

* Franc Lainšček-Feri: Peronarji. Pomurska založba, Murska Sobota 1982. Opremil Ivan Merljak.

lec (prekmurski nesojeni študent Kec) je vseskozi postavljen nad svojo zgodbo, svoje zmote in zablode vseskozi presega z védenjem o njih; tako se pripoved sproti spreminja iz navidez objektivno popisovane resničnosti v izmislek, fikcijo, v zgolj znotrajtekstualno snov kljub realno obstoječemu prizorišču dogajanja in neprestanim reminiscencam na slovensko stvarnost določenega obdobja (Lainšček si seveda ne more kaj, da se ne bi ponorčeval iz kvaziavantgardistov in še koga). Končni presežek dogajanja je seveda izrečen šele na njegovem koncu: po neuspelem ropu cerkve Kec panično pobegne v Bosno in tam mu pastir (kot predstavnik od civilizacije nepokvarjenega dela človeštva, kakršen bi rad postal Kec tudi sam, saj se želi udinjati za pastirja) reče: »Tujec, po tej poti ne prideš nikamor!« Trditev, ki je v svoji simbolni razsežnosti izpeljana dovolj nemoralično, da ji bo bralec pritrdil.

Konfrontacija med pristnim, zdravim življenjem, ki ga simbolizira rustikal-

nost (bosenskih pastirjev ali pa Prekmurja, o katerem junaki večkrat nostalgično sanjarijo), in »gnilim« mestnim životarjenjem se izkaže za nerazrešljivo; ko Kec in njegov prijatelj, delavski pesnik Schlichtumber, odideta v Prekmurje, da bi tam napisala čisti, poetični filmski scenarij, postane jasno, da neoskrunjenost in naturalnost lahko obstajata edinole v njuni sanjski viziji. In tudi sicer junaki, peronarji, živijo pretežno od svojih sanj in sanjarenj, vse dokler jih ne predrami bridka resničnost. Ta pa je v knjigi neprenehoma mehčana z ironično distanco, zato najbrž ne bo tvegana trditev, da bodo Peronarji popularno branje letošnjega leta in se bo pogum Pomurske založbe (naklada 5000 izvodov!) izplačal. Tako lahko izrečemo edinole, da gre za berljivo in duhovito knjigo; njen temeljni in najpravičnejši (pa tudi najstrožji) sodnik pa bo najširši bralni trg, ki mu je knjiga tudi namenjena in je zato še posebej upravičen izreči edino ustrezno sodbo.

Andrej Blatnik

SPREHOD PO JUGOSLOVANSKIH IN TUJIH REVIJAH

Najprej se ustavimo pri dveh nekoliko zapoznelih številkah skopske Sovremenosti. Aleksandar Nejman piše v deveti številki o lani umrlem kosovskem albanskem pesniku Ademu Gajtaniju, ki je živel v Makedoniji. Pri tem opozarja tudi na izbor njegovih pesmi, ki je pred štirimi leti izšel pri Državni založbi Slovenije v prevodu Ivana Minattija. Številki je dodan zvezčič z naslovom *Pogled na jezik*. Napisal ga je mladi jezikoslovec Ljudmil Spasov in v njem obravnava makedonski jezik s posebnim ozirom na glagolske možnosti, jezik v književnosti in jezik ter statistiko. Dobršen del časopisa je v rubriki Kritični pregled namenjen pregledu lanskih predstav Sterijevega

pozorja. Ivan Ivanovski piše z naslovom *Več od pričakovanj* tudi o obeh predstavah iz Slovenije. Za festivalske predstave in okoli njih — tako se loteva ocene Jančarjevega Disidenta Arnoža in njegovih v izvedbi Slovenskega narodnega gledališča iz Ljubljane. Povod za najnovejše Jančarjevo besedilo, piše Ivanovski, je bila vznemirljiva usoda Andreja Smolnikarja, znanega kot verskega in družbenega reformatorja, kot fantasta in individualista, kot človeka, ki je mislil, da bo spremenil svet, pa je doživel hud zlom. Toda tudi zlomljen ne preneha sanjariti. Drama je napisana v dokaj bogatem in razslojenem dramskem jeziku, čeprav besedilo na posameznih mestih ni osvoajeno posplošenj v razkrivanju usode in Arnoževe miselnosti pa vsega tistega, kar se zgodi do konca življenja. Steri-